

Filosofia hermenèutica del fet religiós

Docent: Samuel Segura Renau

Curs 2025-26: UNED Sènior Sant Boi

Hores lectives: 30

Dia i hora: dimarts, de 16h a 18h

Idioma: català

Calendari: setembre: 23 i 30
octubre: 7, 14, 21 i 28
novembre: 4, 11, 18 i 25
desembre: 2, 9 i 16
gener: 13 i 20

Introducció

El curs ofereix una aproximació filosòfica, fenomenològica i hermenèutica al fet religiós, entenent-lo com una experiència humana fonamental i complexa. A través d'una anàlisi rigorosa del sagrat, la mediació simbòlica, la diversitat de configuracions del diví i les seves interpretacions modernes, es busca comprendre la rellevància de la religió tant en les cultures com en la subjectivitat humana. El recorregut es completa amb una reflexió crítica sobre les principals teories modernes (marxisme, psicoanàlisi, filosofia analítica) i l'aproximació racional a l'actitud religiosa. L'enfocament serà interdisciplinari, però amb arrelament filosòfic i interès pel diàleg entre religió i raó.

Objectius

Comprendre el fenomen religiós des de la perspectiva de la fenomenologia i l'hermenèutica filosòfica.

Identificar les estructures fonamentals del fet religiós: el sagrat, el misteri, les mediacions.

Analitzar les principals configuracions del diví al llarg de la història de les religions.

Examinar críticament les principals teories modernes sobre la religió (Hegel, Marx, Freud, Wittgenstein).

Explorar les possibilitats d'una aproximació racional de l'actitud religiosa.

Reflexionar sobre el lloc actual de la religió en la cultura contemporània i en l'autocomprensió de l'ésser humà.

Programa

MÒDUL I: INTRODUCCIÓ I BASES METODOLÒGIQUES

Sessió 1 – Introducció general al curs Presentació del curs

- Què és el fet religiós?
- Introducció a la fenomenologia i l'hermenèutica filosòfica.

Sessió 2 – Història del pensament religiós

- Estudi positiu del fet religiós: dels orígens fins a la ciència moderna de la religió

Sessió 3 – El mètode fenomenològic aplicat a la religió

- Fenomenologia clàssica: Husserl, Otto, van der Leeuw
- Aplicació al fet religiós i comparació amb altres mètodes

MÒDUL II: COMPRENSIÓ HERMENÈUTICA DEL FET RELIGIÓS

Sessió 4 – El sagrat com a àmbit de realitat

- El sagrat segons Otto i Eliade. Experiència numinosa.

Sessió 5 – El Misteri com a fonament

- El Misteri com a categoria última del sagrat

Sessió 6 – L'actitud religiosa humana i les mediacions

- L'estructura fonamental de l'actitud religiosa
- Ritus, mites i símbols com a mediacions

MÒDUL III: INTERPRETACIONS MODERNES DEL FET RELIGIÓS

Sessió 7 – La religió a la modernitat: Il·lustració, Hegel i crítica materialista

- La Il·lustració i la religió
- Concepció de Hegel
- Crítica materialista de la religió: Feuerbach, Marx i el socialisme científic

Sessió 8 – Interpretació psicoanalítica i crítica de Freud

- Freud: religió com a neurosi, pare idealitzat, culpa
- Avaluació crítica

Sessió 9 – Filosofia analítica i llenguatge religiós

- Wittgenstein i el gir lingüístic
- Crítica del neopositivisme i valor simbòlic/participatiu del llenguatge religiós

MÒDUL IV: CONFIGURACIONS HISTÒRIQUES DEL QUE ÉS DIVÍ

Sessió 10 – Formes històriques del que és diví: pobles orals, politeisme i dualisme

- Figures divines en pobles sense escriptura
- Politeisme i dualisme: sentit i estructura

Sessió 11 – Monisme, budisme i monoteisme profètic

- Monisme i unitat de la divinitat
- Budisme i el buit
- Monoteisme profètic: revelació i ètica

MÒDUL V: APROXIMACIÓ RACIONAL AL FET RELIGIÓS

Sessió 12 – Fonaments filosòfics de la religió: experiència i transcendència

- Experiència prefilosòfica i vivència religiosa
- Pannenberg i Rahner: transcendència, inacabament humà i religiositat

Sessió 13 – Experiència ontològica i relligació segons Zubiri

- Intel·ligència sentida i relligació
- Connaturalitat de la religió en l'ésser humà

Sessió 14 – L'encontre interpersonal i el Tu absolut en Levinás i Buber

- Alteritat humana i obertura a la transcendència
- Racionalitat de l'actitud religiosa com a resposta a l'enigma humà

MÒDUL VI: SÍNTESI I PERSPECTIVES

Sessió 15 – Recapitulació final i debat

- Resum del curs: fenomenologia, crítica i raonabilitat de la religió
- Reflexió sobre la vigència i el futur de l'experiència religiosa

Metodologia

El curs combinarà classes magistrals, anàlisis de textos fonamentals, discussió crítica en grup i el visionat de material audiovisual. Es treballarà amb fragments seleccionats d'autors clau, propiciant la lectura reflexiva i el diàleg filosòfic. Les sessions inclouran moments d'exposició conceptual, intercanvi d'idees i exercicis interpretatius, a més d'activitats pràctiques com a debats i estudis de casos. Es fomentarà la participació activa dels estudiants a través d'activitats grupals i reflexions personals.

Bibliografia

Antiseri, D., *El problema del lenguaje religioso*, Encuentro, Madrid, 1976.

Buber, M., *Yo y Tú*, Ediciones Nueva Visión, Buenos Aires, 1969.

— *Eclipse de Dios*, FCE, México, 1995.

Cabada, M., *El humanismo premarxista de Ludwig Feuerbach*, Akal, Madrid, 1975.

Derrida, J. – Vattimo, G. (eds.), *La religión*, Ediciones Trotta, Madrid, 1996.

Díaz Salazar, R. – Giner, S. – Velasco, P. (eds.), *Formas modernas de religión*, Editorial Trotta, Madrid, 1994.

Díaz, C., *Ilustración y religión*, Editorial Trotta, Madrid, 1991.

— *Manual de historia de las religiones*, Ediciones Península, Barcelona, 1998.

Díez de Velasco, F., *Introducción a la historia de las religiones. Hombres, ritos, dioses*, Alianza Editorial, Madrid, 1998.

Dilthey, W., *Introducción a las ciencias del espíritu*, Revista de Occidente, Madrid, 1966.

Domínguez, C., *El psicoanálisis freudiano de la religión*, Editorial Trotta, Madrid, 1991.

Duch, L., *Religión y mundo moderno*, PPC, Madrid, 1996.

Duméry, H., *Fenomenología y religión*, Editorial Ariel, Barcelona, 1968.

Eliade, M., *Historia de las creencias y de las ideas religiosas*, 4 vols., Ediciones Cristiandad, Madrid, 1978–1980.

— *Lo sagrado y lo profano*, Guadarrama, Madrid, 1967.

Eliade, M. – Kitagawa, J. M. (eds.), *Metodología de la historia de las religiones*, Paidós, Buenos Aires, 1967.

Estrada, J. A., *Dios en las tradiciones filosóficas I–II*, Editorial Trotta, Madrid, 1994–1996.

Evans-Pritchard, E. E., *Las teorías de la religión primitiva*, Siglo XXI, Madrid, 1976.

Feuerbach, L., *La esencia del cristianismo*, Sígueme, Salamanca, 1975; Edaf, Madrid, 1996.

Fierro, A., *Sobre la religión. Descripción y teoría*, Editorial Trotta, Madrid, 1977.

Fraijo, M. (ed.), *Filosofía de la religión. Estudios y textos*, Editorial Trotta, Madrid, 1994.

Frazer, J. G., *La rama dorada. Magia y religión*, FCE, México, 1969.

Freud, S., *Obras Completas*, vols. I–III, Biblioteca Nueva, Madrid, 1973.

Gesche, A., *Dios para pensar*, vol. I–II, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1995–1997.

Girard, R., *El chivo expiatorio*, Anagrama, Barcelona, 1986.

— *El misterio de nuestro mundo*, Sígueme, Salamanca, 1982.

— *La violencia y lo sagrado*, Anagrama, Barcelona, 2005.

Hegel, G. W. F., *Lecciones sobre filosofía de la religión*, 2 vols., Alianza Editorial, Madrid, 1987.

Hume, D., *Historia natural de la religión. Diálogos sobre la religión natural*, Trotta, Madrid, 2003.

Isasi, J. M., *Maurice Blondel. Una rigurosa filosofía de la religión*, Mensajero, Bilbao, 1982.

James, E. O., *Introducción a la historia comparada de las religiones*, Cristiandad, Madrid, 1973.

Jüngel, E., *Dios como misterio del mundo*, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1984.

Kierkegaard, S., *Temor y temblor*, Editorial Losada, Buenos Aires, 1958.

Kolakowski, L., *Si Dios no existe...*, Ediciones Encuentro, Madrid, 1985.

Küng, H., *¿Dios existe?*, Ediciones Cristiandad, Madrid, 1979.

Levinás, E., *El humanismo del otro hombre*, Caparrós, Madrid, 1993.

— *Totalidad e infinito*, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1987.

Lotz, J. B., *La experiencia trascendental*, Editorial Razón y Fe, Madrid, 1982.

Lubac, H. de, *Por los caminos de Dios*, Editorial Desclée, Buenos Aires, 1962.

Lucas Hernández, J. de S., *Fenomenología y filosofía de la religión*, BAC, Madrid, 2005.

— *Dios, horizonte del hombre*, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1994/1998.

— *Alcance significativo del lenguaje humano sobre Dios*, Fundación Universitaria Española, Burgos, 1975.

Malinowski, B., *Magia, ciencia, religión*, Ediciones Ariel, Barcelona, 1993.

Mardones, J. M., *¿Adónde va la religión?*, Ediciones PPC, Madrid, 1966.

— *Para comprender las nuevas formas de religión*, Verbo Divino, Estella, 1994.

— *El retorno del mito*, Ediciones Síntesis, Madrid, 2000.

Martín Velasco, J., *Introducción a la fenomenología de la religión*, PPC, Madrid, 1978.

— *El encuentro con Dios*, PPC, Madrid, 1976/1994.

— *La religión en nuestro tiempo*, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1976.

— *El fenómeno místico*, PPC, Madrid, 1999.

Marx, K. – Engels, F., *Sobre la religión*, ed. H. Assmann y R. Mate, Sígueme, Salamanca, 1975.

Moreno, E., *Historia descriptiva y filosófica de las religiones*, 2 vols., Ariel, Barcelona.

Otto, R., *Lo santo*, Ediciones Trotta, Madrid, 1965.

Panikkar, R., *Religión y religiones*, Taurus, Madrid, 1965.

Pannenberg, W., *Antropología en perspectiva teológica*, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1993.

Plé, A., *Freud y la religión*, Ediciones Guadarrama, Madrid, 1969.

Post, W., *La crítica de la religión en K. Marx*, Ediciones Ariel, Barcelona, 1972.

Rahner, K., *Oyente de la palabra*, Herder, Barcelona, 1965.

Ries, J., *Lo sagrado en la historia de la humanidad*, Ediciones Cristiandad, Madrid, 1988.

Ricoeur, P., *Le conflit des interprétations*, Seuil, París, 1969.

Sádaba, J., *Lecciones de filosofía de la religión*, Ediciones Trotta, Madrid, 1989.

Stenson, S. H., *Sentido y no sentido de la religión*, Ediciones Ariel, Barcelona, 1970.

Tillich, P., *Filosofía de la religión*, Paidós, Buenos Aires, 1973.

Torres Queiruga, A., *La constitución moderna de la razón religiosa*, Verbo Divino, Estella, 1992.

— *El diálogo de las religiones*, Editorial Trotta, Madrid, 1992.

Trías, E., *Pensar la religión*, Ediciones Destino, Barcelona, 1997.

Valverde, C., *Los orígenes del marxismo*, Ediciones Guadarrama, Madrid, 1974.

Velarde, J., *El agnosticismo*, Ediciones Rialp, Madrid, 1996.

Weil, S., *Conocimiento sobrenatural*, Editorial Trotta, Madrid, 2003.

— *Intuiciones precristianas*, Editorial Trotta, Madrid, 2004.

— *La gravetat i la gràcia*, Fragmenta Editorial, Barcelona, 2001.

Wittgenstein, L., *Tractatus logico-philosophicus*, Alianza Editorial, Madrid, 1973.

Zubiri, X., *El hombre y Dios*, Alianza Editorial, Madrid, 1984.

— *El problema filosófico de la historia de las religiones*, Fundación X. Zubiri, Alianza Editorial, Madrid, 1993.

— *El problema teológico del hombre: Cristianismo*, Alianza Editorial, Madrid, 1998.